

“MUSAVVER ERGANUN” DERGİSİ

Prof. Dr. Nâzım H. POLAT*

Özet: *Musavver Erganon, Abdülkadir Kemalî (Öğütçü) tarafından 28 Ekim 1911-19 Ocak 1912 tarihleri arasında, İstanbul'da, onbeş günlük olarak 7 sayı çıkarılmış bir dergidir. Başlıkalta ibaresinde kendisini “ilmî, fennî, felsefî, içtimaî, edebî, risaledir” diye tanıtmaktadır. Kurucu olarak ilk sayıda Emin Hicrî ile İsmail Kemal, sonraki sayılarda ise A(bdülkadir) K(emalî) ve İsmail Kemal gösterilmiştir.*

Memlekette ilmî ve fennî bir inkılap (yenilik) meydana getirmeyi amaçlamış olsa da 7 sayılı bir derginin bu hedefe varması mümkün değildi. Fakat yazılarının birçoğu bu amaç doğrultusunda, sosyal, toplumsal, siyasî ve hukukî konulardadır.

Dergide yer alan edebî metinlerin çoğu şiidir. Bu şiirlerin çoğu Fecr-i Âti tercihleriyle, pek az bir kısmı ise Millî Edebiyat akımı istikametindedir. Söz konusu metinlerden anlaşılıyor ki Musavver Erganon, II. Meşrutiyet yıllarında, ferdiyetçi edebiyattan (Fecr-i Atî) toplumcu yani sosyal faydacı edebiyata (Millî Edebiyat Hareketi) geçişi temsil etmektedir.

Derginin yazarları arasında, devrin meşhur ediplerinden şunları görüyoruz: Enis Avni (Aka Gündüz), Feyzullah Sacit [Ülkü], Hamdullah Suphi [Tanrıöver], İbrahim Alaattin [Gövsâ], İskender Fahrettin [Sertelli], İsmail Hakkı (İzmirli), Mehmet Sıtkı [Akozan] (Kesriyeli), Mithat Cemâl [Kuntay], Nüzhet Haşim [Sinanoğlu], Salahattin Enis [Atabeyoğlu], Şahabettin Süleyman.

Anahtar kelimeler: *Musavver Erganon, Abdülkadir Kemalî Öğütçü, II. Meşrutiyet, Fecr-i Âti, Millî Edebiyat Hareketi, süreli yayınlar.*

---

* Niğde Üni. Fen-Ed. Fak. NİĞDE nazimhpolat@hotmail.com, nazimhikmetpolat@yahoo.com

The Magazine “Musavver Erganun” (illustrated org)

Summary: Musavver Erganun is a magazine published by Sıtkı-zade Abdülkadir Kemali (Öğütçü) between years 28 October 1911-29 January 1912, ones fifteen days as seven numbers, in İstanbul. In the sentence (phrase) of under topic it describes itself as scholarly, “scientific, philosophical, social and literary treatise”. As founders in the first number Emin Hicri and İsmail Kemali, in following numbers A(bdülkadir) Kemali and İsmail Kemal have been shown.

Although it aimed to bring forth a scholarly and scientific revolution in the country it was not possible that a seven number journal would succeed in this. But most of it’s writings are towards this aim in the subjects of social, societal, political and law related.

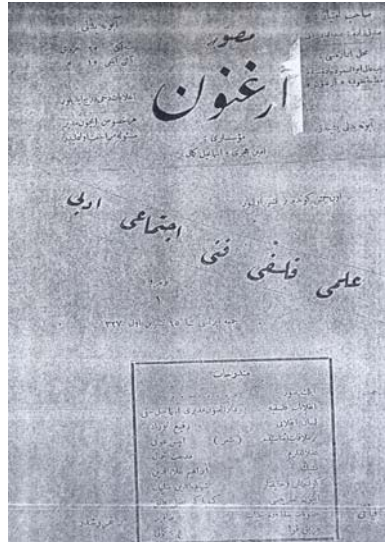
Most of the literary texts in the journal are poetry. Important of these poetries are with the choices of Fecr-i Âtî, and few are in the direction of Millî Edebiyat movement. It is understood from above-mentioned these texts that Musavver Erganun symbolizes the transition from the individualist literature (Fecr-i Âtî/Dawn of the Future) to socialist literature (Millî Edebiyat Hareketi/National Literature Movement) in the Second Constitutional Era.

Among the writes of the journal, we sea there from the eras famous litterateurs: Enis Avni (Aka Gündüz), Feyzullah Sacit [Ülkü], Hamdullah Suphi [Tanrıöver], İbrahim Alaattin [Gövsa], İskender Fahrettin [Sertelli], İsmail Hakkı [İzmirli], Mehmet Sıtkı [Akozan] (Kesriyeli), Mithat Cemâl [Kuntay], Nüzhet Haşim [Sinanoğlu, Salahattin Enis [Atabeyoğlu], Şahabettin Süleyman.

Keys words: Musavver Erganun, Abdülkadir Kemali Öğütçü, Second Constitutional Era, Fecr-i Âtî (Dawn of the Future), Millî Edebiyat Hareketi (National Literature Movement), periodicals.

II. Meşrutiyet Devri süreli yayınlarının tamamına yakın bir kısmı resimlidir. Gazetelerde “haber vermek” ve haberde de “inandırıcılık” esas olduğu için, bunlarda belge hükmünde resim bulunması bir özellik değil, sıradan bir durumdur. Fakat daha çok edebî ve fikrî yazılarla beslenen dergilerin resimli olması, onların itibarını artıran bir özelliktir. Bu münasebetle pek çok derginin adında “resimli” veya “musavver” gibi sıfatlar vardır: Musavver Akl (1908), Musavver Cellad (1908), Musavver Çöl (1916), Musavver Devr-i Cedid (1909), Musavver Edeb 1909), Musavver Emel (1908), Musavver Erganun (1911), Musavver Eşref (1911), Musavver Gençlik Vahdeti (1919), Musavver Hâle (1909), Musavver Hüsün ve Şiir (1910), Musavver İslâm Salon Mecmuası (1914), Musavver Kadın (1911), Musavver Karnaval (1908), Musavver Küçük Osmanlı (1909), Musavver Mehasin (1914), Musavver Malumât-ı Nâfia (1914),

Musavver Mecmua (1909), Musavver El-medrese (1909), Musavver Meşher (1908), Musavver Mevsim (1908), Musavver Muhit (1908-1909), Musavver Nây (1912), Musavver Nevzâd-ı Vatan (1908), Musavver Pa-pağan (1908-1909), Musavver Servet-i Fünûn (-1919), Musavver Seyf ü Kalem (1908-1909), Musavver Seyyar (1908), Musavver Şebâb (1909-1910), Musavver Terakkî (-1908), Musavver Tiyatro (1908), Musavver Uhuvvet-i Osmaniye Mecmuası (1910); Resimli Çiftçi (1909), Resimli Eczacı Gazetesi (1911), Resimli İstanbul (1909), Resimli Kitap (1908-1914), Resimli Mektep Âlemi (1913), Resimli (Musavver) Seyf ü Kalem (1908) ve Resimli Roman Mecmuası (1909) gibi. Hatta o yıllarda bir der-ginin başlığında resimlilik özelliğini gösteren bir sıfatın bulunması hayli itibar sağlıyor olmalı ki Genç Kalemler'in ilk şekli olan Hüsün ve Şiir (1910-1911), 5. sayısından itibaren, moda uyarak adını değiştirip “Mu-savver Hüsün ve Şiir” yapar. Bu kadar yaygın olmasa da II. Meşrutiyet'in hem öncesinde hem de sonrasında “resimli”ler, “musavver”ler vardır.

ft.1 İlk sayının kapağı.

Sayfaları arasında gezineceğimiz 15 Teşrin-i evvel 1327-16 Kânun-ı sâni 1327 (28 Ekim 1911-29 Ocak 1912) aralığında, 15 günlük sürelerle, ancak 7 sayı yayımlanabilmiş Musavver Erganun da aynı soydan bir der-gidir. İlk dört sayısında “musavver” sıfatını taşımış (bk. ft.1, 2), beşinci sayısından itibaren sadece “Erganûn” ismiyle çıkmıştır (bk. ft. 3).

Sıfatı “musavver” gibi, adındaki “erganûn” da II. Meşrutiyet'in ilk yıllarındaki füsunlu ve moda kelimelerden. Bu yılların baskın edebî eği-limi olan Fecr-i Atî Topluluğu etki dairesindeki şiiirlerde sıkça kullanıldı-

ğı görülen bu kelime, aynı gruptan Mehmet Behçet Yazar'ın 1910'da Fecr-i Âti Kütüphanesi yayın serisinden çıkan şiir kitabına da isim olmuştur. "Erganun" kelimesinin moda oluşu, öncelikle bir musiki aletini ifade etmesindedir. Batı dillerinde küçük farklılıklarla "org" diye bilinen erganun Yılmaz Öztuna'ya göre, "en büyük ve mükemmel çalgı âleti"dir. "Çeşitli yaylı ve nefesli sazların (flüt, klarnet, fapöt vs.) seslerini veren binlerce borudan müteşekkildir." (Öztuna,1974:137). Fecr-i Âti şairini ve aynı istikamettekileri cezbeden özelliği de işte bu olsa gerek. Çünkü Fecr-i Âti mensupları, Edebiyat-ı Cedîde şairi Cenap Şahabettin'den itibaren ediplerimizin tanıdığı veya tanımaya çalıştığı sembolizmi kendilerine rehber edinmişlerdi. Sembolizm ise şiirde musikiyi her şeyin üstünde görüyordu. Şiirde kast edilen musiki tabii ki sazların sesi değil, dilde yaratılan bir iç ahenktir, ama musiki alet ve terimlerinin de bunda çağrışım yoluyla yardımcı unsur olduğunu unutmamalıyım.

Erganûn'un sahibi Sıtkızade Abdülkadir Kemali (Öğütçü) II. Meşrutiyet yıllarının tanınmış yayıncı aydınlarından. II. Meşrutiyet yıllarında, Erganun'dan önce 10 Temmuz 1327 (23 Temmuz 1911) - 20 Teşrin-i evvel 1327 (2 Ekim 1911) arasında 15 sayı yayımlamıştır. *Mehtab*'ın bir jurnal üzerine Divan-ı Harb-i Örfî tarafından kapatılması üzerine 15 Teşrin-i evvel 1327(28 Ekim 1911)'de *Erganun*'u çıkardı. Erganun, 16 Kânûn-ı sâni 1327 (29 Şubat 1912)'ye kadar devam ettirilirken Mehtab'ın yayımına izin verilmesi beklenmiş, ancak bu beklenti gerçekleşmeyince Mehtâb'ın son (7.) sayısı ile birlikte 16 Şubat 1327 (29 Şubat 1912)'de *Şebtâb* adlı dergiyi çıkarılmaya başlanmıştır. "Şebtâb" ile "Mehtâb" isimleri arasındaki ses benzerliği, tesadüfi değildir. Esasen Şebtâb, Mehtâb'ın devamıdır. Bu durum, Şebtâb'ın ilk sayısının son sayfasında "Mehtâb'ın Tatili Şebtâb'ın İntişarı" başlığıyla ifade edilmiştir. Bundan dolayı Şebtâb'ın numaralanışı "1 (16)..." şeklindedir¹.

Sıtkızade Abdülkadir Kemali (Öğütçü)'yi daha çok, Cumhuriyet yıllarındaki siyasî macerasıyla tanıyoruz.

Abdülkadir Kemali, Adana iline bağlı eski bir sancak olan Cebelîberek (Osmaniye)'in yaz aylarında merkezi durumuna gelen Yarpuz'da 1888 yılı² Ağustos ayında doğdu (Toros, 1992: 170). 1889-Kastamonu doğumlu olan Abdülkadir Kemali, TBBM'nin I. Döneminde bu vilayetten milletvekili seçildi. Milletvekiliyken bir ara, Adliye Vekâleti (Adalet Bakanlığı) müsteşarlığına atandı (15 Haziran 1920), milletvekilliğine döndükten bir süre sonra, Mecliste Müdafaa-i Hukuk Grubunun kurulması sırasında muhalefete geçerek 2. grupta yer aldı. Milletvekilliği sona

¹ Tamamlayıcı bazı bilgiler için bk. Sevinçli, 1986:49-51.

² Fahri Çoker, Abdülkadir Kemali'nin doğum tarihini "1899 (1305)" olarak veriyor (F. Çoker, 1995: 615).

erince de Adana'da yayımladığı Toksöz (15 Kasım 1925-1926) gazetesiyse Atatürk ve hükümete karşı muhalefetine devam etti. Ahali Fırkasını kurduğunda takibata uğrayınca, 17 Aralık 1930'da Suriye'ye kaçtı, Atatürk'ün ölümünden sonra Türkiye'ye döndü, 26 Temmuz 1949'da öldü. Meşhur romancımız Orhan Kemal, onun yedi çocuğundan biridir (F. Çoker, 1995: 615-617).

Abdülkadir Kemali, Erganûn'u çıkardığı sıralarda henüz Mekteb-i Hukuk öğrencisidir (1911-1912 ders yılında mezun olacaktır). Derginin ilk dört sayısı da bu okulun matbaasında (Babıali Caddesinde Matbaa-i Hukukiye) basılmıştır. 5-7 sayıların basıldığı yer ise Kaspar Matbaasıdır.

Kurucular olarak ilk sayıda Emin Hicri ile İsmail Kemali, sonrakilere ise A(bdülkadir) K(emali) ve İsmail Kemali gösterilmektedir.

Derginin yayımlanış amacını ve yayın politikasını açıklayan "İlk Söz" başlıklı küçük bir metinde deniyor ki:

"Erganun; memleketimizde bir inkılâb-ı ilmî ve fennî husule getirerek, bugünün hayat-ı milelinde (milletlerin hayatında) lüzûmu, kat'î olan teceddüdât-ı içtimaiyeye (sosyal yeniliklere) çalışacaktır.

Erganun kulakları fen ve felsefe ile dolu olduğu halde daima irfan terennüm edecektir.

Erganun; bütün terennümâtından her Osmanlıyı seviye-i fikriyesine göre müstefit ettirerek (yararlandırarak) ciddiyet ve sebâtını, teşnegân-ı irfânın (irfana susamışların) derece-i iltifâtı nispetinde artıracaktır.

Hulâsa Erganun vatanın en münevver ve be-nâm evlâtlarının muâvenetiyle (yardımıyla) âlem-i matbuâtta uhdesine düşen vazifeyi ilelebet ifâ eyleyecektir." (sayı:1, s.1).

Bu cümlelerin hiçbirinde sıradanlığın ötesine geçen bir iddia yoktur. İlk cümlede dile getirilen "ilmî ve fennî bir inkılap oluşturarak millet hayatında lüzumlu olan sosyal yeniliğe çalışmak" hedefi; ne kadar büyük olursa olsun, bunun yöntemine dair herhangi bir şey söylenmediğine göre, bir projenin hayata geçirilmesi değildir. "İlk Söz"deki "vatanın en ünlü yazarlarının yardımını almak" anlamına gelen ifadesi ise her yayın organının en doğal arzusudur. Buradaki "ilmî" ve "fennî" kelimelerinin 20. yüzyılın başlarına kadar hemen hemen aynı anlamda ve sosyal bilimlerin alanında kullanıldığını belirtelim.

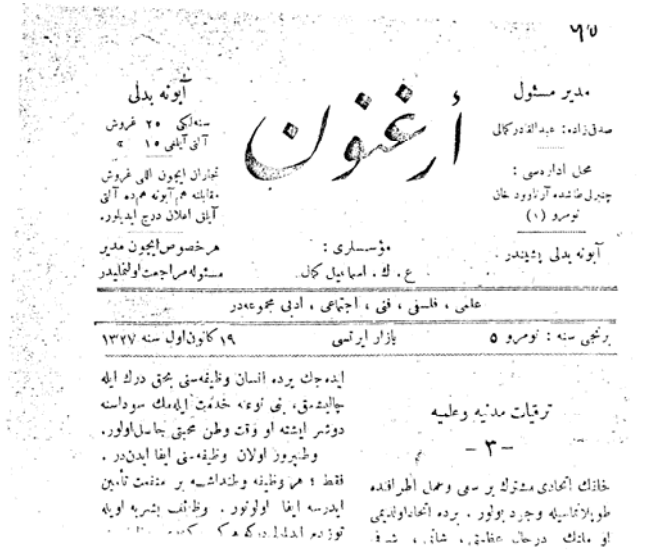

ft.2 İlk sayı ilk sayfadaki başlık kalıbı.

II. Meşrutiyet'ten sonra ise, artık “fen” kelimesi pozitif bilimleri ifade edecek biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum, derginin çıkış sürecinde, bir taraftan edebî ürünler, diğer taraftan sosyal bilimler ve fen bilimlerine ait yazılar yayımlanması da düşünüldüğünü gösteriyor. Aynı niyet, derginin “ilmî, fennî, felsefî, içtimaî, edebî risâledir” şeklindeki başlıkaltı cümlesinden bellidir. Dergi kendisini bu sıfatla tanımladığı halde, “İlk Söz”deki (sayı:1, s.1) ilk cümlede niçin “ilmî ve fennî inkılâp” vurgulanırken, “edebî inkılâp”tan bahsedilmiyor? Çünkü 20 Mart 1909'da kurulan Fecr-i Âti, 24 Şubat 1910'da *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanan “Beyanname”sinde, ilim ve edebiyat çölüne benzetilen memleketi bir vâhâ haline getireceği iddiasında idi. Çok geçmeden 11 Nisan 1911'de Genç Kalemler dergisi de Yeni Lisan yönelişiyle bir “millî edebiyat” yaratmak iddiasını ortaya atmıştı. Biri ferdiyetçi, diğeri toplumcu anlayışı temsil ediyordu. Bu durumda hemen hemen aynı zaman diliminde çıkan Ergun'da edebiyat-sanat alanıyla ilgili yeni ve farklı bir iddia, hiçbir anlam taşımazdı.

Nitekim, Regindazade İsmail Zühtü imzasıyla, Cemâl Mukbil'in “*Papatyalar*” adlı şiir kitabı hakkında yayımlanan yazıda, bu eserin de “Ergun” gibi edebî muhitlere bir hareket kazandıramadığı söylenirken, dergi adına şöyle bir not düşülmüştür: “*İsmail Zühtü Beyin bahsettikleri Ergun; [Mehmet] Behçet [Yazar] Beyin mecmuasıdır. Çünkü bizim Ergun, inkılâb-ı edebî vücuda getireceğini vaad etmemiştir*” (sayı:5, s.68). Bu arada, Ergun'un kapanışından altı ay gibi kısa bir müddet sonra (10 Temmuz 1912), söz konusu zaman diliminin farklı bir iddia ile ortaya çıkmaya müsait olmayan zeminini dikkate almadan kültür ve sanat alanına atılan, “*İnkılâb-ı Edebî*” isimli bir derginin, adıyla uygun düşecek

hiçbir faaliyet göstermeden üçüncü sayısıyla kaybolup gittiğini ifade edelim.

ft.3 Beşinci sayının ilk sayfasında “Musavver” sıfatının kaldırıldığı görülüyor.

Derginin başlıkaltı ifadesinin yani kendisini tanııtım cümlesinin muhtevaya nasıl yansıdığına gelince:

Erganûn’un pozitif bilimlerle ilgili (fennî) cephesini Kimyager Fazlı Faik, Mülkiye Baytar Mektebinde Bakteriyoloji muavini Takor, Fizyoloji mütehassısı Sabri, Baytar Somoil ve Bakteriyolog Osman Nuri temsil etmektedir. Fakat bunların yazılarını, doğrudan bilimsel makale değil, bazıları sıradan okuyucu kitlesine hitap eden yazılar saymak, bazıları ise sosyal bilimler çerçevesinde düşünülmesi gereken bilim tarihi ile ilişkilendirmek gerekir.

Ek’teki listede bu imzaları taşıyan yazı isimleri, konu hakkında yeterli bilgi verecektir. Söz konusu yazıların verdiği bilgiler, muhakkak ki bugün artık orta dereceli okul kitaplarının seviyesindedir.

Derginin “Felsefî” sıfatını temsil eden tek kalem sahibi Darülfünun Müdürü İsmail Hakkı’dır³. Onun ilk sayıdaki “İnkılâbât-ı Felsefîye” (s.1-

³ Burada adı geçen yazar, İsmail Hakkı İzmirli (1869-1946) olmalıdır. Fakat İzmirli, bugünkü “rektör”lük karşılığı olan Darülfünun Müdürlüğü değil, 1909-1913 arasında “dekan”lık karşılığı olan “Ulûm-ı Diniye” ve “Ulûm-ı Edebiye” şubeleri müdürlüğü yapmıştır (Birinci, 2001: 531). Aynı ismi taşıyan diğer bir müderris de İsmail Hakkı Baltacıoğlu’dur (1886-1978). Ancak Baltacıoğlu, derginin yayımlandığı yıllar Fransa’dadır; İstanbul’a 1916’da dönecek ve 1924’te Darülfünun rektörü seçilecektir (Bayraktar, 1992: 36-37).

4) yazısında; II. Meşrutiyet'in ilânından sonra idarî inkılâptan başka bir alanda köklü değişiklik yapılamadığı, halbuki bunun sadece bir vasıta olduğu, asıl maksadın ilmî ve içtimaî inkılâp olduğu vurgulandıktan sonra; ilk çağlardan beri düşünce dünyasındaki çeşitli gelişmelerden bahsedilmektedir.

Erganûn'un sahibi Abdülkadir Kemali'nin hukukçu olması, derginin muhtevasına da yansımıştır. Dergide "Tefrîk-i Kuvvâ" (kuvvetler ayrımı) başlıklı uzun makalenin (sayı:1, s.15-16; sayı:2, s.30-31) özü, epigraf olarak kullanılan ve günümüz Türkçesiyle "Fertlerin hukukunu korumayı üzerine almayan devletlerde, kuvvetler ayrımını yapamamış toplumlarda meşrutiyet yoktur." cümlesiyle ifade edilebilir.

Abdülkadir Kemali'nin diğer bir yazısı da yine ferdin hukukunu korumak amacıyla çıkarılan "Müzâkeret-i Adliye Kanunu" (sayı:4, s.56-57; sayı:5, s.79-80) hakkındadır.

Hukukla ilgili yazılar listesine; yine Abdülkadir Kemali'nin "Tarih-i İlm-i Hukuktan" (sayı:7, s.110) ve 2. Hukuk Başkâtibi Mehmet Said'in "Mesail-i Hukukiyede Mehâkim Muâmelâtı" başlığıyla üç sayı süren, mahkemelerin işleyiş tarzı hakkında bilgilerin verildiği diğer bir yazıyı (sayı:4, s.53-55; sayı:5, s.77-79; sayı:6, s.95-96) da eklemeliyiz.

Kendisini "Mekteb-i Hukuk mezuniyet sınıfından Bedik" diye tanıtan kalem sahibi, iki önemli tercüme faaliyetine girişmiştir. Biri, Montesquieu'nün "Ruhu'l- Kavânin" (kanunların ruhu sayı:3, s.44-47), diğeri Emile Faguet'den "Adem-i Selâhiyet-i Mezhebiye" (sayı:3, s.47-48; sayı:4, s.63-64). Faguet'nin yazısı için Bedik'in uygun gördüğü başlığın kelimelerine değil, muhtevasına bakarak günümüz Türkçesindeki karşılığını "Yetkilerin Dağıtımıyla İlgili Anlayışlar" diye verebiliriz.

"Bedik" imzası, Erganûn'dan önce, II. Meşrutiyet yıllarının sosyalist yayınları arasında önemli yere sahip İştirak'te sıkça görülmüştü. Mete Tuncay, bu ismin bir Ermeni'ye ait olabileceğini söyledikten sonra Fethi Tevetoğlu'nun aynı imza sahibinin Mustafa Nuri adlı bir yazar olabileceği yolundaki kanaatini naklediyor (Tunçay, 1978: 48).

Erganun'da "Ben" takma adıyla yazılmış "Sosyalistin İtirazı" (sayı:6, s.83) başlıklı, zengin-yoksul tezaudına parmak basılan yazıda, bir fikir derinliği yok; fakat dilin Refik Halit Türkçesini hatırlattığına dikkat çekelim. Yeri gelmişken bu takma ada, Osmanlı Demokrat Fırkasının yayın organları olan Ses, Yeni Ses, Türkiye ve Muahede gibi gazetelerde de tesadüf edildiğini belirtelim.

Erganûn'un tanıtımı için kullanılan başlıkaltı yazısının son sıfatı olan "edebî" nitelemesi, muhtevaya bakınca, diğer sıfatları bastırmış görünmektedir. Bu alandaki kalem mahsulleri, sayı itibarıyla diğerlerinden çok fazladır.

Önce; edebiyattan, edebî eserlerden hareketle yazıldıkları devri ve tarihi yorumlayan Mithat Cemâl (Kuntay)'in "Konferans"ına (sayı:2, s.19-21; sayı: 3, s.36-40) bakalım. Elimizdeki metin, Ramazan ayının 12. günü (salı) akşamı Darülfünun'da verilmiş bir konferansa ait. Öyle anlaşılıyor ki dergiye verilmiş bir yazı değil, konferans sırasında tutulmuş notlardan ibaret bir metin okuyoruz. Çünkü bazı yerlerde "Mithat Cemâl Bey burada... okudu/tercüme etti" gibi açıklamalar var.

Konuşmasının başında Mithat Cemâl, konferansları ikiye ayırıyor: 1. Meslek yani ihtisas konferansları, 2. Duygu ve düşünce konferansları. Kendisinde bu tür konferanslar için yeterli bulunmadığı yolunda bir tevazu cümlesinden sonra, konuşmasının "hasbıhal" (sohbet) olarak algılanmasını isteyen Mithat Cemâl "şekil ve esas" üzerinde duracağını söylüyor. Konuşmacı, iddiasını ve özel olarak ele alacağı konuyu şöyle sınırlandırıyor:

"Bu gece şekille esastan bahsedeceğim. Şekil esasa her zaman galebe etmiş. Şeklin esasa galebesine ait birçok deliller, misaller var. Bunların içinde benim tercih ettiğim, 'süs'ün 'elbise'den eski olmasıdır.

'Süs', libastan eskidir. Halbuki süs şekildir, libas esastır. İşte şeklin esasa galebesi."

Mithat Cemâl daha sonra bu iddiasını sosyal hayattan, sanat ve edebiyat hayatından verdiği örneklerle ispata çalışıyor. Esasen bu romancı şairimizin bütün söyledikleri, bir yakınmadan ibaret. Süse, şekle, şahsî zevke önem veren edebiyatın; toplum sorunlarına eğilen, sosyal faydacı edebiyata galebesinden şikâyet ediyor. Mithat Cemâl'in yakınması işte bu durumla ilgilidir. Nitekim konuşmanın sonunda, şair adı belirtilmeksizin, Mehmet Akif'in "Feryat! Yahut Tevhid"i ile Ahmet Haşim'in "Kış Gececi" başlıklı şiiri okunarak, Akif lehinde imalarda bulunulmuştur.⁴

Erganun'un basın âleminde sesi duyulmağa başladığı sıralarda, ferdiyetçi edebî zümre Fecr-i Atî iyice zayıflamış, fakat sosyal faydacı Millî Edebiyat Hareketi henüz genel kabul görmemişti. Özellikle şiir alanında Fecr-i Atî tercihleri daha birkaç yıl devam edecektir. Ergun, genel görünümü itibarıyla işte bu geçiş döneminin tam bir aynasıdır.

Nitekim –aşağıda teferruatı verileceği üzere– dergideki şiirlerin ancak birkaçında Millî Edebiyat hareketinin bazı tercihleri görülmekte, çoğu ise ilham kaynakları ve şiir atmosferi bakımından Fecr-i Atî'yi yansıtmaktadır.

⁴ Mehmet Akif'in *Safahat*'ında 1. cildi teşkil eden "Safahât" yayımlandığında, 4 Nisan 1911'den itibaren, daha çok *Resimli Kitap*, *Servet-i Fünun* ve *Sırat-ı Müstakim (Sebilü'r-reşat)* dergilerinde, lehte-aleyhte birbuçuk yıl kadar devam eden edebî münakaşalar başlamıştı. Mithat Cemâl, lehte yazarların başında geliyordu (Andı, 2000: 233-259).

Erganûn'un dil ve edebiyat konulu ilk yazısı, ilk sayıdaki (s.4-6) "Lisan İnkılâbı"dır. Bu yazının altında bulunan ve başka bir yerde de tesadüf edemediğimiz "Refî Nevzat" imzası hakkında bilgi sahibi değiliz. "12 Teşrin-i evvel 1327-İstanbul" notuyla yayımlanan bu yazı, Ömer Seyfettin kadar dil ve edebiyat meselelerine hayli kafa yormuş, fikirleri netleşmiş bir kalemin mahsulüdür. Dolayısıyla bu isim muhakkak bir takma isim olmalıdır. Basın ve fikir tarihimizin meşhurlarından "Refik Nevzat" adının yanlışlıkla yukarıdaki gibi yazılmış olma ihtimali çok zayıf. Çünkü Refik Nevzat, imzasının başına daima "Dr." unvanını eklemektedir. Ayrıca onun bu tarihlerde İstanbul'da değil, Paris'te olduğunu biliyoruz (Huyugüzel, 2000: 509-515).⁵

Söz konusu yazıya, Selanik'te başlayan Yeni Lisan hareketinin Genç Kalemler yanı sıra Yeni Felsefe, Mektepli dergileri ile Rumeli ve Yeni Asır gibi günlük gazetelerle yaygınlık kazandığı, "Yeni Hayat" nazariyesi⁶ yönünde kitaplar yazıldığından bahsedilerek başlanıyor; daha sonra Yeni Lisan'ı gerekli kılan şartlar ifade edilerek, bu harekete destek verilmesi isteniyor.

Millî Edebiyat Hareketinin önemli yayın organlarından Türk Yurdu'nun çıkışı, dergide, "bu sevimli ve millî gazeteyi tebrik eder, bütün Türk oğullarının okumalarını tavsiye ederiz" cümlesiyle alkışlanmış, aynı sayıdaki bulmacayı çözenlerden birinciye bu derginin bir yıllık abonесinin hediye edileceği duyurulmuştur (sayı:4, s.64).

Erganun, İtalyanların Trablusgarb'a çıkartma yaptıkları tarihten (4 Ekim 1911), 24 gün sonra (28 Ekim 1911) çıkmaya başlamıştı. Fakat dergide, savaşın uyandırdığı duyguları dile getiren, sadece bir tane şiir görebiliyoruz: Ulvi Kâzım'ın "Şehit Kızı" (sayı: 6, s.87-88) başlıklı, manzum hikâyeye sayabileceğimiz bir şiiri.

Ulvi Kâzım'ın Erganun'da yayımlanan diğer manzumesi "Talak"ın (sayı:7, s105) hem başlığı, hem de "*kabahatleri yalnız kadın olmaktan ibaret bulunan zavallılara!...*" ithafı, muhtevasını anlamamız için yeterlidir. Evlilikte, boşamanın erkek için çok kolay, fakat kadın için tam bir yıkım olduğu fikri işlendikten sonra, şiir şu mısralarla bitiyor:

Fakat talâkı halâs addeden kadınlar da
Gerçekte yok değil, eksik değil; büyük Rabb'im

⁵ Ö. Faruk Huyugüzel, Refik Nevzat hakkındaki çeşitli kaynakları mukayeseli biçimde değerlendirmiştir. Buradaki bilgiler de Refî Nevzat'ın başka biri olduğu sonucuna götürmektedir (Huyugüzel, 2000:509-515)

⁶ "Yeni Hayat" ile kast edilen fikirler ve Ziya Gökalp'in bu kavrama yüklediği anlamlar için bk. Mehmet Emin Erişirgil: *Bir Fikir Adamının Romanı Ziya Gökalp*, 2.bas. (haz. Aykut Kazancıgil - Cem Alpar), Remzi Kitabevi, İstanbul 1984,, s.74-82.

Bir erkeğin eli altında kahrolan rûha
Talâkı gül gibi koklat sen, eyleyip takdîm

Erganun'da Yeni Lisan Hareketini hatırlatacak bir de Hasan Hüsnü imzasıyla çıkan, "Türkmen Irlaması" (sayı:6, s.89) başlıklı manzume var:

6+5=11'li hece vezniyle yazılmış bu metin

Felek ayrı kıldı bizi obadan
Gönül kuşu uşdu aşdı yuvadan
Çil yavrusu gibi olduk târümâr
Öksüz kaldık uçamadık yuvadan

dörtlüğü ile başlayan manzume, geri kalan 10 mısrasında aa/bb/cc/dd/ee biçiminde kafiyeleniyor. Yani ya saz şiirini bilmeyen "kalem şuarası"ndan biri ya da acemi bir saz şairi tarafından yazılmış bir metinle karşı karşıyayız. Halk edebiyatının okumuşlarda ilgi uyandırmaya, istifade edilebilecek bir kaynak olarak belirmeye başladığı sıralarda, bu gibi taklit hataları sıkça görülmektedir.

Tahsin Nahid'in evinde yapılan ve Fecr-i Âti'nin kurulmasına vesile olan edebiyat meraklılarının toplantılarına katıldığını bildiğimiz, fakat mizacı itibarıyla sosyal faydacı sanata daha yatkın olduğu için bu gruba katılmayan İbrahim Alaattin (Gövsâ) da *Erganun* şairlerindedir. Onun dergideki "Beşik" (sayı:1, s.8) manzumesi kısmen, "inkılâp münasebetiyle" açıklamasını taşıyan "Şikâyetim" (sayı:2, s.22) manzumesi ise tam anlamıyla sosyal faydacı niteliktedir.

Millî Edebiyat Hareketinin Aka Gündüz'ü, Erganun'da "Enis Avni" imzasıyla yayımlanan ve dil bakımından Edebiyat-ı Cedide etkisinden sıyrıldığını, fakat henüz heceye geçmediği devresini gösteren "Bir Mülâkat Esnasında" (sayı:1, s.7) şiiriyle sesini duyuruyor.

"Konferans"ında sosyal faydacı edebiyata taraftarlığını gördüğümüz Mithat Cemâl (Kuntay)'in "Ukalâlıklarım" (sayı:1, s.8) şiirinde ve 4. sayıdaki (s.58) üç kıt'asının (Kıt'alar, Resim Kıt'ası, Bu da Öyle) da bu istikamette olduğunu tahmin etmek zor değil.

Erganun'daki farklı bir şiir atmosferi olan diğer bir şair de Abdülbaki Fevzi (soyadı: Uluboy; Çorum 1885-İstanbul 1954)'dir. Kaynakların (Tuman, 2001:794-795; İnal, 1969-1970:423-424) vurguladığı gibi daha ziyade mizahî manzumeleriyle tanınan Abdülbaki Fevzi'nin Erganun'daki "Bir Âşık-ı Firkatzede Ay'a Diyordu ki" (sayı:6, s.90-91) başlıklı şiiri ise romantik bir tabiat tablosu ve bu manzaraya uygun bir aşkı dile ge-

tiriyor. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nde (8. C., s.456), Uluboy'un ilk şiirinin "Reşit" imzası ile 1921'de *Mizah* dergisinde yayımlandığı kaydedilmektedir. O halde bu şiirle, belki de Abdülbaki Fevzi'nin edebiyat dünyasına attığı ilk adımı yakalamış oluyoruz.

Fecr-i Âtîciler için "kamer"ın bitmez tükenmez bir ilham kaynağı olduğu bilinmektedir. Abdülbaki Fevzi de gözlerini aynı istikamete çevirmekle birlikte onun söyleyişi, benzetmeleri tam olarak Fecr-i Âti damgası taşımaz. Ancak "*şâm-ı rikkat-nümûd-ı muğber*" gibi yaşanan âlemde herhangi bir varlık veya duruma uygun görünmeyen benzetmeler de vardır. Şair burada, "akşam"ı acıma hissi gösteren bir varlığa benzettikten sonra, ona bir de "küsün/incinmiş" sıfatını veriyor. Böylesi durum, sadece Abdülbaki Fevzi'nin şiirinde değil, 1908-1914 arasında, Fecr-i Ati ile (okuyucu olmak dışında) hiçbir ilgisi bulunmayan pek çok şiir meraklısının yazdıklarında görülebilir. Bunu, devrin genel şiir atmosferinde Fecr-i Ati'nin etkisi olarak algılamalıyız. Diğer yandan, Fecr-i Atî mensubu olduğu halde, şiiriyeti, "dilin fizikî dünya ile bağını koparmakta" aramayan kimseler de vardır. Bir ara Fecr-i Âti'nin başkanlığını da yapan Hamdullah Suphi böyle bir şairdir.

Hamdullah Suphi'nin en güzel şiirlerinden olan "İstanbul Akşamı" (sayı:7, s.104), ilk defa Erganon'da çıkmış, daha sonra devrin en yaygın ve etkili dergilerinden Servet-i Fünun'da yayımlanarak hayli geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır.⁷ Söz konusu metinde, "*şâirin dış âleme bakış tarzına Fecr-i âti şairlerinin çok önem verdikleri renk ve ışık duygusu hâkimdir: "Batan güneş", "tozan savrulan gurûb", "uzak cebinini akşamla süsleyen dağ"* (Kaplan, 1981:162) gibi. Bu benzetmelerin fizikî dünyada örnekleri vardır. Yani hepsi resmedilebilir özelliktedirler. İstanbul Akşamı'nda resmedilemeyecek tek benzetme, kubbelere düşünen insan hüviyeti verilmesidir. Fakat asıl Fecr-i Âti şiiri, mesela "laciverdî hislerle veya seslerle düşünen kubbe" imajı kurar. Öyle ise "*İstanbul Akşamı, bu hususiyetleriyle, pitoresk ile beraber sırlılık ve müphemlik duygularına da yer veren Fecr-i Âti şiirinden ziyade, Servet-i Fünuncuların tablo şiirlerine daha çok yaklaşan*" (Kaplan, 1981:163) bir şiirdir. Ayrıca şiirin "Selânik Genç Kalemler Tahrir Heyetine" ithaf edilmesi, Hamdullah Suphi'nin ruhunda Millî Edebiyat Hareketine karşı bir meylin uyanmakta olduğunu da gösterir.

Erganon'un dikkate değer kalemlerinden biri de Ceyhanlı Celâl Sahir'dir. Dergide 3 şiirini bu edebiyat meraklısının, devrin meşhur şâiri Celâl Sahir Erozan'dan ayrı biri olduğunu ifade etmek maksadıyla, imza-

⁷ Bir ay sonra *Servet-i Fünun*'da (sayı:1082, 16 Şubat 1327 / 29 Şubat 1912, s.370) yayımlanan bu şiirin bir tahlili için bk. Mehmet Kaplan: *Şiir Tahlilleri-I Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, 7. baskı, Dergâh Yay., İstanbul 1981, s.161-163

sına doğum yerini de eklediğine şüphe yok. Onun dergideki ilk şiiri “Göz Yaşları”na (sayı:4, s.62-63) “Adana Mekteb-i Sultanî talebesinden” şeklinde koyduğu not, kimliği hakkında biraz daha ipucu veren bir bilgi kıvrıntısıdır. Aynı metnin altındaki “29 Eylül 1327” tarihi ise, muhtemelen onun şiire başlayışı hakkında bir fikir vermektedir. Ceyhanlı bir şiir meraklısı gencin “Tahsin Nahit Beye” ithafı da, şiire hangi etkilenmeler altında başladığına delil sayılabilir. Nitekim Fecr-i Âti şairine ithaf edilen bu manzume, söz konusu topluluğun çok sevdiği sone nazım şekliyledir. Ceyhanlı Celâl Sahir’in Fecr-i Âti şiir iklimine ne kadar girebildiğini daha yakından görmek için, Gözyaşları’nın hepsini görelim:

Şeb-i melâlimi görmek içinse kâfidir.
O mâvi gözdeki lerezde katra-i sevdâ!
Evet bu gözyaşı tahlil olursa sâfidir
Leb-i tefekkürü tartîb için bu müstesnâ

Garâm-ı dide-i hülyâ içinde mevcelenen
Sirişk-i rûh-ı tabiat esîr-i âfildir.
Fakat mecârî-i rûha zaman zaman biriken
Bütün bu gözyaşı her an melâli nâkildir

Niçin bu katra-i berrâk içinde görmüyoruz
Lifâf-ı hüzne bürünmüş bir ömr-i pejmürde
Tahassüsâtı kırılmış şebâbet-i mürde

Bütün bu katrelerin hep derinliğinde miyiz?
Meâli -şi’rime âid tahayyülâtım-dır
Niçin lisân-ı nezâhetle rûha sormuyoruz

Bu manzumenin 3. ve 7. mısraları hem yapı, hem de anlam itibarıyla doğrudan nesir cümlesidir. Tamlamaların tamamı, daha önce hiç kullanılmamış ya da pek az telaffuz edilmiş yakalama gayretinin sonucu olmakla, Fecr-i Âti’deki bir özentiye gösterebilecek özelliktedirler. Fakat Fecr-i Âti’nin asıl orijinal tarafına en çok yaklaşılacak tamlama, “garâm-ı dide-i hülyâ”dır. Burada hülyâ, insana benzetilerek ona göz veya bakış izafe edildikten sonra o hülyâ gözünün aşkı (garâm) varmış gibi kabul edilmiştir.

Gözyaşları’nın diğer önemli ve anahtar ifadelerinden biri de son mısradaki “lisân-ı nezâhet”tir. Fecr-i Âti şairi, arka planında, tasavvur âleminde ruha -onların söyleyişiyle- “giran ve sakil” (ağır ve kaba) gelmeyecek hayallerin peşindedir.

Burada amacımız şiir tahlili yapmak değil. Fakat yukarıda söylediklerimiz; devrin taklit edileni, yani edebî atmosferindeki yoğunluk bu-

lutlarından birini, taklit biçimini ve Musavver Erganun dergisinin bu olgudaki payını gösterebilmek için gereklidir.

II. Meşrutiyet arefesinde, Edebiyât-ı Cedide şiiri, Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in etkileyici sesiyle yaşamaya devam ediyordu. Hatta Fecr-i Âti'nin kabul gördüğü sıralarda bile, dilin fizikî dünya ile bağı kesmek dışında, Edebiyat-ı Cedide şiiri yaşatılmaktadır. Dilin madde âlemiyle ilgi bağı ortadan kaldıran bir söyleyiş tarzı ise hiç de kolay değildir. Bu sebeple II. Meşrutiyetin ilk yıllarında pek çok şairde hatta Fecr-i Âti mensuplarının bazı şiirlerinde Fikret ve Cenab'ın duygulanma ve söyleyiş tarzı hissedilir. Ceyhanlı Celal Sahir'in Cenap Şahabettin'le ilgili intibai veren "Cenâb-ı Hurrem İle Başbaşa Geçen Dakikalar" (sayı:5, s.72-73) adlı şiirinde de, "Âheng-i Tesâvir" şairi Fikret'in sesi duyulmaktadır.

Bir cephe-i vasî ile enzâr-ı pür-kebûd
 Arz eyleyen: Bu çehre-i dâhî-i [ber-] hudûd
 Mûnis nazarlarıyla yazarken hitâbını
 Dinler. Ve bir tefekkür-i nûşîn ü şûh ile:
 Zir-i lebinde şekkalı elfâz-ı müşkile
 Bir şekl-i zindegî vererek dâimâ yazar
 Hep sîne-i kitâbına bir şi'r-i sâyedâr
 Bir şi'r-i felsefî okuyan hâmesiyle bu;
 A'mâk-ı leyl-i sâkiti, eylerdi cüst ü cû.
 Şi'rinde bir dakîka yaşatmak için melâl
 Her an bükerdi rûhuna bir ukde-i zılâl
 Ba'zen gümüş ziyâsını neşr eyleyen kamer
 Kalb-i Cenâb'ı gaşy eder artık öper gider:
 Ref'-i beyân edip bana –Sâhir! Kamer ne hoş
 Her şeyde bir sükût ve her bir taraf da boş
 Boşluk içinde sâkit ü sâmit ve mürdedir.
 Zî-rûh bütün bu boşluk içinde gunûdedir
 Bu hutbe-i belîğ ile artık susar, durur
 Zulmetlerin muzille-i irhâsına yürür,
 Dalgın nazarlarıyla giderken: Güneş; münîr
 Elvân-ı ibtisâmını maşırıkta titretir.

Ceyhanlı Celâl Sâhir'in Erganun'da iki şiiri daha var. 7. sayıdaki "O Ağlarken" (s.106) ve "Cüst ü Cû-yı Hayâl" (s.107) başlıklı şiirler, yukarıda metnini verdiğimiz şiirlerden kelime kadrosu itibarıyla epeyce farklıdır. Fakat şairin okuyucu ile duygu ve düşünce birliğine veya ben-

zerliğine varabilmesi için, kelimelerin günlük hayatta kullanılan kelimelerden seçilmesi yetmez. Yani şiirin okuyucuya kapalı gelmesi, daha ziyade kast edilen objenin veya halin, fiilin ortada olmaması yahut mahiyetinin kavranamamasıdır. Ceyhanlı şairimiz de Erganun'daki kelime kadrosu bakımından diğerlerinden epeyce farklı, günlük konuşma diline daha yakın olan son şiiri "Cüst ü Cü-yı Hayâl" ile, benzetmelerini genellikle tabiattan almadığı için, yine soyut bir dünya kurmuştur. Hazırlıksız bir okuyucu; "hülyâlı deniz", "mavi bir aşk", "esmerîn hülyâ", "reng-i ibtikâ (ağlama rengi)", "leb-i ebhâr" (denizlerin dudağı), "ilâhe-i mehtâb", "hayâl-i serâb" (serap hayali) gibi benzetmelerin yorumunu yapamaz. Bu ibarelerin günümüz Türkçesindeki kelimelerle ifade edilmesi, şiirdeki soyutluğu ortadan kaldırmaz. Şiirin tam metnini okumakla bu kanaati daha sağlam bir delile kavuşturabiliriz.

Hasta, giryende tâ uzaklarda...
Gizli, hülyâlı bir deniz görünür
Mavi bir aşk muhît-i esmerde
Dâmen-i ufka ân be-ân sürünür.

Gece yıldızlar ile hep bî-hoş;
Bir hitâb-ı sükûtu dinlerken
Servilikler içinde bir baykuş
Gayr-ı mevzûn neşîde söylerken

Gecenin esmerîn hülyâsı
Arza bir reng-i ibtikâ serper
Gizlenir bir sehâb içinde kamer
Sanki bir hande-perver
Leb-i ebhâr bûs eder muğber
Uyanır gözlerinde rû'yâsı:

Münfail bir ilâhe-i mehtâb
Re's eder ufka bir hayâl-i serâb...

19 Teşrin-i sani 1327

İşte Fecr-i Âti'yi sadece bir okuyucu olarak tanıdığı muhakkak görünen birinin, o topluluğun şairleri kadar, o topluluğun tercihlerini gösteren bir şiiri... Yukarıda belirttiğimiz gibi Ceyhanlı Celâl Sahir'e Fecr-i Âti mensubu Celâl Sahir şiiri yazdıran, devrin genel edebiyat duygusudur. Nitekim Erganun vasıtasıyla sesini duyurmağa çalışan Nüzhet Haşim (Sinanoğlu), Selim Rıfki, Regindâzâde İsmail Zühtü, Mehmet Asım (Us?), Feyzullah Sacit (Ülkü) adlı şairlerimiz, bu cümledendir.

Mehmet Asım'ın "Kanatlı İnciler" (sayı:4, s.57) ve "Hande-i Füsûl'den -1- Aşkım" (sayı:5, s.70-71) şiirlerinden birkaç birimlik örnek:

Cebînimde derin bir zıll-ı ta'nân
Leyâl-i vahdetin humretle memzûc
Ziyâsız handesiz bir hiss-i meflûc,
Ki eşbâh-ı menâzırda nümâyân
Ağaçlar altına yatmış hıyâban
Rükûd-ı leyl ile meşhûn-ı esrâr,
Uzaktardan gelen enfâs-ı ezhâr
Fısıldar rûhuma bir şi'r-i pinhân

Nazargâhımda gâhîce hüveydâ
Kanatlı inciler mensûr ü perrân,
Serâir-çin olur kalb-i mesâdan
Hamûş ü mültemi', pinhân ü peydâ
(Kanatlı İnciler)

.....
Yalnız zaman zaman
Râtib, serin nesîm-i mesâda bir ihtiyâr..
Encüm-i samût. Lerze-nümâ dinliyor bu an
Şi'r-i sükûnunu;
Ey leyl, ey yetîme-i mehtâb-ı nev-bahâr;
Fevkında müncelî o meâl-î nigâh-ı yâr!
Ey leyl, ey yetîme-i mehtâb-ı derbeder
Zulmet-nişîn cebînime mekşûf olan seher
Ka'rında pür-güşâ
Mehtâb... o kalb-i leyle inen şi'r-i sermedî
Lâzım değil bana..
Ey leyl ey meşime-i rûh-ı sepîde-dem
Ahter de istemem;
Ey leyl, ey meşâirk-ı ilhâm-ı âsümân
Sönsün şu kehkeşân...
Bülbül... Sükût...
Bülbül de istemem!
Ben isterim bu dem
Bir samt-ı bî-hudûd!..
(Hasbîhâl-i Leyâl)

Pasif ve marîz bir ruhu göstermesi, yarı aydınlık yarı karanlık bir tabiata, bu mariz ruh sahibi şâirin iç dünyasını yansıtmayı, bir ahenk yakalamak uğruna konuşma dilinde bulunmayan kelime kadrosunu sıkça

tercih etmesi gibi özelliklerine bakarak, bir kısmını aldığımız bu metinlere, Fecr-i Âti şiiri diyebiliriz.

1982 doğumlu Feyzullah Sacit (Ülkü) de Fecr-i Âti'nin ortaya çıktığı yıllarda yani II. Meşrutiyet sonrasında edebiyat dünyasına girmiş isimlerden. Yani aynı havayı teneffüs edip, aynı kaynaklardan beslenmiş biri. Onun ilk şiirlerinde, Edebiyat-ı Cedide özentisi ve Fecr-i Âti ile müşterek taraflar çok belirgindir. Erganun'daki "Sen ve Ben" (sayı:2, s.22) başlıklı şiiri bu zümrelerin sevgili ve âşık tipinin özelliklerini verir:

Sen tulûlarda hande-bâr-ı gurûr
Huzmeler(le) yanan ruh-ı zertâb;
Ben ufukta bakıp sana bî-tâb
Ra'şelerle sönen sitâre-i dûr
Sönerim ben, sen eyleyince zuhûr!

Ben zılâl-i leyl'le aks-âver
Mütelâtım bir âh-ı pür-nâle;
Sen beni sâkit ü sükûnet-ver
Seyr eden mâh-ı hâle ber-hâle
Nâlemi dinlemez misin söyle!

Yedi adet beşlik halindeki bu manzumenin geri kalan kısmında da yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, zaten konuşma diline çok yabancı bir yığın Farsça tamlama arasında sıkışmış olan Türkçe kelimelerde sıkça med kullanılmıştır. Öyle ise, altındaki 25 Nisan 1327 tarihiyle birlikte bazı acemilikler taşıyan bu manzume, şairin yayımlanmış ilk birkaç şiirinden biri olmalıdır. Feyzullah Sacit daha sonraki yıllarda Türkocağı'nın kurucuları arasına girecek, Millî Edebiyat Hareketinin tercihlerini yansıtan şiirler yazacak, bir ara sosyalistler arasına katılacak, ama Atatürk'e karşı duyduğu güven ve sevgi, onu yeniden hamasî edebiyata yönlendirecek ve bir Cumhuriyet inkılâpları şairi yapacaktır.

Kamer'in heyecanlandığı bir başka Erganun şâiri de Fuat Samih'tir ("Sarı ve Siyah", sayı: 2, s.22-23)

"Gubâr-ı şâm ile örtülmüş hâle-i eb'âd...
Soluk dumanların altında çırpınır mübhem
Kamer, Venüs... ve ufuklarda gaze-i zulemât
Örer emellere âid şebîke-i hâtem

Gunûde güllerin üstünde erganun-ı mesâ

....

mısralarıyla başlayan ve tam bir Fecr-i Âtî söyleyişi diyebileceğimiz “Şâm-ı Firâk” (nu-7, s.109) şiiri, “Pervin Nâkâm” takma adının arkasına gizlenmiş, şiirle epeyden beri meşgul olan birine ait gibi görünen bir sonedir. Eski harfli kadın dergilerinden *Kadın* (İstanbul) mecmuasındaki “Bu Şeb Riyâz-ı Hayalim” (sayı:4, 3 Mart 1328, s.26) manzumesinde görebilmemiz (Toska vd., 1993:237) de bu ismin bir takma ad olabileceği ihtimâlini kuvvetlendirmektedir.

Gözlerini gurûba, kamerin ipek ve gümüşlü eteklerine çevirip, gölgelerin gecenin dudağına kondurduğu buseleri seyreden bir başka Erganın şairi de Nüzhet Haşim (Sinanoğlu)’dir. Yeni Lisan hakkındaki yazısıyla dergide yer aldığına temas ettiğimiz Refî Nevzad’a ithâfen yazdığı dört adet dörtlük halindeki “Gece ve Kamer” (sayı:7, s.104) şiirinin ilk iki kıtasını okuyalım:

Gurûb-ı sâm ile âzürde gölgeler verir
Leb-i leyâle semâ gizli gizli bûseleri,
Ve artık ufka zılâl-ı ziyâ-yı leylin bir
Reh-i ufûlüne işler zalâm-ı nevmîdî

Beş on dakika... Uzakta ağaçlığın titrek
Rükûdeti arasında bir âşinâ-yı berîn
Savurdu kalb-i leyâle ipek, gümüşlü etek...
Ve sanki şimdi zalâmın melâl-i mübheminin

.....

Nüzhet Haşim’in dergideki diğer şiirleri ise sıra özlemiyle “Selânik-Yahılar (1327)”da yazılmış “Issız Yerlerde” (sayı:4, s.58) başlıklı bir sone ile bitmez tükenmez ilham kaynaklarından adını alan “Gece ve Kamer”dir (sayı:7, s.105).

Selim Rıfki’nin “Gurûb İlâheleri” (sayı:6, s.89), “Mehtab-ı Şitâ” (sayı:7, s.107-108) şiirleri de daha başlıklarıyla Fecr-i Âti etkisinde söylendiğini ortaya koyuyor. Bunu, söz konusu şiirlerdeki sevgili imajına yüklenen vasıflardan daha iyi öğrenebiliriz:

Geçti hâmûş-ı şeb içinde yine
Nûr-ı rîzân-ı mâha müstağrak,
Ter, beyaz mantosuyla bir gölge...
Şi‘r-i ecrâma, nâtüvân bakarak

...

Âh o metrûke-i hazân olan dilber...
 Uzaktan o hayâle nakl-i mâtem eder...
 Bu hayâl
 Bu ilâhe-i leyâl
 Kamerin eski bir ma'şûkasıdır
 (Mehtâb-ı Şitâ)

Suluk kamışların altun zılâli altında
 Sükût ü hâba varır artık âlihât-ı besîm
 Akar mezâhir-i encâmından âba ra'şer-zer...
 Niçün melâl ü tevekkülle söyleşirler hep?
 Acep meâbid-i hulyâda ağlayanlar kim?...
 Kapar o lebleri artık elemli sâye-i şeb...

.....

(Gurûb İlâheleri- 2)

Kesriyeli M(ehmet) Sıtkı (Akozan)'nin ilk şiirlerinden olan "İlk ve Son Sual" (sayı:5, s.76-77) "Sevdâ-yı Meşrû" (sayı:6, s.90) ve "Geceler" (sayı:7, s.111) de Erganun'da yayımlanmıştır.

Erganun'un diğer şairlerini de şiirleriyle beraber sıralayalım: H(alil) Nihat (Boztepe); "Bir Yad" (sayı:5, s.73), Esat Rıza: "Gayem" (sayı:5, s.73-74), Atıf Azmi: "Çiçek" (sayı:6, s.88-89), İsmail Kemâl: "Yükselmek İştiyakı" (sayı:3, s.43).

Dergide Medineli Me'mûn'un da "Ya Hasan" (sayı:4, s.62) isimli Arapça bir manzumesi bulunduğunu kaydedelim.

Yukarıda şiirleri hakkında yazdıklarımız, Erganun'un sayı itibarıyla şiire daha fazla yer veren bir yayın organı oluşunu ispat eder.

II. Meşrutiyet'in, özellikle Fecr-i Âti zümresinin baskın olduğu ilk yıllarında, mensur şiir, şiirden sonra en gözde tür mevkiindedir. Nitekim Erganun'da da Fecr-i Âtici Şahabettin Süleyman, Süleyman Sırrı, M. Surûrî, Hatice Suzan, Yekta Mahir, Kemal Fehim, B. Tonguç, Yusuf Kemalettin, Mahzar, Mustafa Halûk, Yakup Salih, Belkıs Semiha, Münir ve Bağdatlı Geylanizade Abdülcebbar imzalarıyla "mensur şiir", "şi'r-i mensur" veya "fantezi" diye tanımlanan metinler yayımlanmıştır.

Erganun'un en zayıf olduğu noktalar, hikâye ve edebî tenkit alanlarıdır. Gerçi deneme, sohbet, gezi türünde herhangi bir yazı ile de karşılaşmıyoruz. Fakat bu türler, derginin yayımlandığı zamanlar zaten genel kabul görmüş türler değildir. Erganun'da üç örneğini görebildiğimiz hikâye ve sadece bir metinle temsil edilen edebî tenkit ise II. Meşrutiyet yıllarının en canlı türleridir.

Söz konusu hikâyelerden biri Genç Kalemler dergisinde imzasına sıkça rastladığımız Mustafa Haluk'un "Derviş ile Ney" (sayı:4, s.59-60), ikincisi Yakup Salih'in "Bir Jurnalden" (sayı:4, s.60-61), üçüncüsü ise "H(hı) M." rumuzuyla ancak bir kısmı yayımlanabilen "Üç Senelik Mahbusiyetin Bir Gecesi" (sayı:7, s.97-98) başlıklı metinlerdir. Bunlardan ilk ikisi, duygusal ve artistik bir üslûpla yazılmış, çok kısa metinler olmakla, mensure de sayılabilirler. Fakat bir vak'a etrafında teşekkül ettikleri, anlatma esasına bağlı oldukları için onları hikâye saymak daha doğrudur.

Erganun'un edebî tenkit vadisindeki tek kalem tecrübesi ise Regindazade İsmail Zühtü'nün, yazısından birkaç ay önce Cemâl Mukbil'in yayımladığı *Papatyalar* (Şubban-ı Vatan Kütüphanesi, Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1327 [1911], 74, s. İç kapakta basım yeri: Üsküp Sanayi Mat.) adlı şiir kitabı hakkındadır. Eleştirmen, Papatyalar'ın edebî çevrelerde bir hareket uyandırmamasına hayıflanmakla birlikte, eserin "râyihatsızlığına" (kokusuzluğuna) da inandığını ifade ediyor. Ayrıca ona göre, Cemâl Mukbil, serbest nazımlarında⁸, diğer şiirlerindeki kadar başarılı olamamıştır.

Bu manzarasıyla Musavver Erganun; "memleketimizde bir ilmî ve fennî değişiklik meydana getirmek ve sosyal yeniliklere çalışmak" iddiasından çok geride bir yayın hayatı yaşamakla birlikte, II. Meşrutiyet Devri edebiyat hayatımızın ferdiyetçi ve toplumcu (sosyal faydacı) iki kalın çizgisini tanımamıza yardımcı olan, daha yerinde bir ifade ile birinciden (Fecr-i Âtî) ikinciye (Millî Edebiyat Hareketi) geçişi gösteren yayın organlarındandır.

KAYNAKÇA

- ANDI, 2000: Fatih Andı, *Edebiyat Araştırmaları –I*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- BAYRAKTAR, 1992: Mehmet Faruk Bayraktar: "Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, TDV Yay., İstanbul, s. 36-38.
- BİRİNCİ, 2001: Ali Birinci, "İzmirli, İsmail Hakkı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 23, TDV Yay., İstanbul, s. 530-533.

⁸ Buradaki "serbest nazım" veya o devirdeki daha yaygın söylenişle "nazm-ı serbest"i, Cumhuriyet yıllarında tanıdığımız "serbest nazım/şiir" ile aynı görmemek gerekir. II. Meşrutiyet yıllarında özellikle Fecr-i Âtîcilerin severek kullandığı "nazm-ı serbest", "serbest nazım" veya "nazm-ı ser-âzâd", müstezattan doğan serbest müstezadın daha da ileriye götürülmesinden ibarettir. Cumhuriyet yıllarındaki serbest ölçünün/şiirin aynısı değildir; çünkü daima aruzla yazılır. Ancak, her mısraı başka bir aruz kalıbı veya herhangi bir tef'ilesiyle yazılabilir. Şairin duygulanışını ve istenen ahengi daha iyi yansıtabileceği varsayılan bu tarz -aruzla olmamak kaydıyla- Avrupa'daki Sembolizm'in de tercihleri arasındadır.

- ÇOKER, 1995: Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi* III. C., TBMM Vakfı Yay., Ankara.
- ERİŞİRGİL, 1984: Mehmet Emin Erişirgil, *Bir Fikir Adamının Romanı Ziya Gökalp*, 2.bas. (haz. Aykut Kazancıgil-Cem Alpar), Remzi Kitapevi, İstanbul.
- HUYUGÜZEL, 2000: Ö. Faruk Huyugüzel, *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Kültür Bak. Yay., Ankara.
- İNAL, 1969: İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2. Baskı MEB Yay., İstanbul 1969-1970.
- KAPLAN, 1981: Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri –I, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, 7.baskı, Dergah Yay., İstanbul.
- ÖZTUNA, 1974: Yılmaz Öztuna, *Türk Musiki Ansiklopedisi*, II. C., MEB Yay., İstanbul.
- SEVİNÇLİ, 1986: Eftal Sevinçli, Yaman Bir Muhalif –Abdülkadir Kemali (Öğütçü) İçin Notlar, *Tarih ve Toplum*, C. 5, s.49-51 (465-467).
- TOROS, 1992: Taha Toros, *Mazi Cenneti*, İletişim Yay., İstanbul
- TOSKA vd, 1993: Zehra Toska, Serpil Çakır, Tülay Gençtürk, Sevim Yılmaz, Semlin Kurç, Gökçen Art, Aynur Demirdirek: *İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası (1869-1927)*, Metis Yay., İstanbul
- TUMAN, 2001: Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Naili -Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, II.C., (Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatcı), Bizim Büro Yay., Ankara
- TUNÇAY, 1998: Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar*, 3. bas., Bilgi Yay., Ankara.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1998)*, 8.C., Dergâh Yay., İstanbul.

EK: Erganun'da Ne Var Ne Yok?**1. Sayı, 15 Teşrîn-i evvel 1327 [28 Ekim 1911]**

İlk Söz

İsmail Hakkı (İZMİRLİ) (Dârülfünûn Müdürü) “İnkılâbât-ı Felsefiye”, s.1-4

Refî‘ Nevzâd: “Lisan İnkılâbı”, s.4-6 (makale)

Enis Avni (Aka Gündüz): “Bir Mülâkat Esnasında”, s.7 (şiiir)

Mithat Cemâl [KUNTAY]: “Ukalalıklarım”, s.8 (şiiir)

İbrahim Alaaddin [GÖVSA]: “Beşik”, s.8 Şiiir

Şahabettin Süleyman: Gölgele ve Hakikatler -Fantezi”, s.8-10 (mensure)

Fazlı Faik (Kimyager): “İyon Nazariyesi”, s.10-14 (makale)

Takor (Bakteriyoloji Muavini): “Uzviyât-ı Süfliyede Hayat”, s.14-15

Müdür-i Mes’ul: “Tefrîk-ı Kuvva”, s.15-16

2. Sayı, 1 Teşrîn-i sâni 1327 [14 Kasım 1911]

Raşit Melih: “Terbiye-i Şahsiye ve Fikriye”, s.17-19

Mithat Cemâl [KUNTAY]: “Konferans”, s.19-21

İbrahim Alâaddin [GÖVSA]: “Şikâyetim”, s.22 (şiiir)

Feyzullah Sacit [ÜLKÜ]: “Sen ve Ben”, s.22 (şiiir)

Fuat Samih: “Sarı ve Siyâh”, s.22-23 (şiiir)

Filozof: “Ezhar-ı Efkâr”, s.23 (Vecizeler)

Sabri (Fizyoloji mütehasşislerinden): “Safahât-ı Fizyolojiyeden”, s.23-24 (makale).

SOMOİL (Baytar): “Emrâz-ı Tufeyleden”, s.24-26 (makale).

TAKOR (Bakteriyoloji mu’avini): “Uzviyât-ı Süfliyede hayat”, s.26-29 (makale).

Fazlı Faik (Kimyager): İyon Nazariyesiyle İzâh Edilmekte Olan Mesâil Kimyeviye (2), s.29-30 (makale).

Abdülkadir Kemâlî [ÖĞÜTÇÜ]: “Tefrîk-i Kuvvâ’dan Mâ-ba’d”, s.30-31 (makale).

3. Sayı, 14 Teşrîn-i sâni 1327 [27 Kasım 1911]

Osman Nuri (Bakteriyolog): “Terakkiyât-ı Medeniye ve ‘İlmiye!’”, s.33-36 (makale).

Mithat Cemâl [KUNTAY]: “Konferans-2”, s.36-40 (makale).

Yakup Salih: “Tûde-i Zılâl”, s.40-42 (Mensure)

Salahattin Enis [ATABEYOĞLU]: “Kozmografya Dersi Ay”, s.43

İsmail Kemâl: “Yükselmek İştiiyâkı!”, s.43-44 (şiiir)

U[lvi], Kâzım: “Siyâh Kelebek- Ya’kub Sâlih Beğ’in Kelebeğine”, s.44 (şiiir)

- MONTESKİYAU: (Mütercimi: Mekteb-ı Hukuk me'zûniyet sınıfından Bedîk) "Ruhü'l-Kavânîn, İhtâr", s.44-47 (makale).
 Emile FAGUET, (Mütercimi: Bedik) "Adem-i Selâhiyet-i Mezhebiye", s.47-48 (makale).

Sayı, 4 2 Kânûn-ı evvel 1327 [15 Aralık 1911]

- Osman Nuri (Bakteriyolog): Terakkiyât-ı Medeniye ve 'İlmiye-2", s.49-52 (makale).
 M. Sait (İkinci Hukuk Başkâtibi): "Tatbikât-ı Hukukiye", s. 53-55 (makale).
 Abdulkadir Kemâlî [ÖĞÜTÇÜ]: "Müzâheret-i Adliye Kanunu -I", s.56-57 (makale).
 Mehmed Asım "Kanatlı İnciler", s.57 (şiiir)
 Mithat Cemâl [KUNTAY]: "Kıt'alar", s.58 (şiiir)
 Sa'diye Vesîle: "Anneme", s.58 (şiiir)
 Nüzhet Haşim [SİNANOĞLU]: "İssız Yerlerde", s.58 (şiiir)
 Mustafa Halûk: "Derviş ile Ney", s.59-60 (hikâye)
 Yakup Salih: "Bir Jurnaldan", s.60-61 (hikâye)
 Belkıs Seniha: "Güzellik", s.61-62 (mensure)
 Me'mun (Medfîneli): "Yâ Hasen", s.62 (şiiir)
 Münîr (Beyazıt Rüşdiyesi 2. sınıf talebesinden): "Güzellik", s.62 (mensure)
 Celâl Sahir (Ceyhânlı) "Gözyaşları", s. 62-63 (şiiir)
 Emil FAGUET (mütercim: Bedik): "Adem-i Salâhiyet -2", s.63-64 (makale).
 Bilmece, s.64

Sayı: 5, 19 Kânûn-ı evvel 1327 [1 Ocak 1912]

- Osman Nuri (Bakteriyolog): "Terakkiyât-ı Medeniye ve İlmiye -3", s.65-67 (makale).
 Regindazâde İsmâil Zühdü: "Papatyalar", s.67-70 (Edebî tenkit)
 Mehmet Asım: "Hande-i Füsûlden -1- Akşam", s.70-71 (şiiir)
 U[İvi] Kâzım: "Hasbihâl-ı Leyâl", s.71-72 (şiiir)
 Celâl Sâhir (Ceyhanlı): "Cenâb-ı Hurrem İle Başbaşa Geçen Dakikalar", s.72-73 (şiiir)
 H(a) Nihâd: "Bir Yâd", s.73 (şiiir)
 Esat Rıza: "Gâyem", s.73-74
 Yakup Salih: "Kamer Diyordu ki", s.74-75 (şiiir)
 Süleyman Sırrı: "Neşîde-i Hicran", s.76 (mensure)
 Mehmet Sıtkı [AKOZAN] (Kesriyeli): "İlk ve Son Sual", s.76-77 (şiiir)
 Mehmet Sait: "Mesâil-i Hukukiyede Mehâkim Muâmelâtı", s.72-79 (makale).
 Abdulkadir Kemâlî [ÖĞÜTÇÜ]: "Müzâheret-ı Adliye -2", s.79-80 (makale).
 Bilmece, s.80

Sayı 6, 2 Kânûn-ı sâni 1327 [15 Ocak 1912]

- Yakup Salih: “İnkılâb-ı İctimâî”, s.81-82
 Ben: “Sosyalistin İtizarı”, s.82-83 (measure)
 M. Sürûri: “Ölen Bir Kadının Korsajı Arasından Çıkmış Bir Mektuptan”, s.83-84 (measure)
 Hatice Suzan: “Piyano”, s.84 (measure)
 Yekta Mahir: “Bir İhtiyac-ı Ruh”, s.85 (measure)
 Kemâl Fehim: “Kuvvet”, s.85-86 (measure)
 B. Tonguç: “Yazmak Hissi – Tevfik Beye”, s.86 (measure)
 İbnü'l- Lâmi Mahmûd Ekrem: “Tefelsûf: Güzerân-ı Hayat -Tufûliyet”, s.87 (şiiir)
 U[lvi] Kâzım: “Şehit Kızı”, s.87-88 (şiiir)
 Sadiye Vesile: “Tezallüm”, s.88-89 (şiiir)
 Selim Rıfkı: “Gurûb İlâheleri -2”, s.89 (şiiir)
 Atıf Azmi: “Çiçek”, s.89 (şiiir)
 Hasan Hüsni: “Türkmen İrlaması”, s.89 (şiiir)
 Mehmet Sıtkı [AKOZAN] (Kesriyeli): “Sevdâ-yı Meşrû”, s.90 (şiiir)
 Abdalbâki Feyzi [ULUBOY]: “Bir Âşık-ı Firkat-zede (Ay)a Diyordu ki”, s.90-91 (şiiir)
 Yusuf Kemâleddin Mazhar: “Verem Döşeginde -Atıka'ya”, s.91-92 (measure)
 “Eşk Çeşmesi” (Amerika'da münteşir Aylık gazetesinden), s.92-93 (measure)
 Abdülcabbar (Bağdatlı Geylanîzade): “Madde Kuvvettir”, s.93-95 (makale).
 M. Sait: “Mesâ'il-ı Hukukiyede Mehâkeme Mu'âmelâtı -3”, s.95-96
 Bilmece, s.96

Sayı 7, 16 Kânûn-ı sâni 1327 [29 Ocak 1912]

- Tevfik Fikret: “Gül Efşân”, s.97 (şiiir).
 H(a), M.: “Kâinât Hâlâ Hâb-ı Rahatta, Ben İse Henüz Uyumamışım Yahut Üç Senelik Mahbusiyetin Bir Gecesi”, s.97-98 (hikâye)
 Enis Salahi: “Esâtiri Efsâneler -1 Venüs”, s.99-100 (şiiir)
 Yakup Salih: Tûde-i Zılâl, s.100-102 (şiiir)
 İskender Fahrettin [SERTELLİ]: “Kanlı Sahifelerden: Julya Vedword”, s.102-104 (makale)
 Hamdullah Suphi [TANRIÖVER]: “İstanbul Akşamı –Selanik Genç Kalemler Tahrir Hey'etine”, s.104 (şiiir)
 Nüzhet Haşım [SİNANOĞLU]: “Gece ve Kamer –Refi' Nevzad'a”, s.105 (şiiir)
 U[lvi], Kâzım: “Talâk”, s.105 (şiiir)
 Arif: “Serâir-i Hayâtım”, s.105-106 (şiiir)
 Celâl Sahir (Ceyhanlı): “O Ağlarken”, s.106 (şiiir)
 Celâl Sahir (Ceyhanlı): “Cüst ü cû-yı Hayâl –İdris Sabih Beye”, s.107 (measure)

Selîm Rıfki: “Mehtâb-ı Şitâ”, s.107 (şiiir)

İsmâil Zühtü (Regindazade): “Bulutlar”, s.108 (şiiir)

Pervin Nâkâm: “Şâm-ı Firâk”, s.109 (şiiir)

Nezîhe Nermin: “Mektepte Son Gün”, s.109 (kısa hikâye)

Abdulkadir Kemâlî [ÖĞÜTÇÜ]: “Tarih-i İlm-i Hukuktan”, s.110 (makale)

Mehmet Sıtkı [AKOZAN] (Kesriyeli): “Geceler”, s.111 (şiiir)

Bilmece, s.112